

ВЕЛИКА БРИТАНІЯ – ЄС: BREXIT ТА ЙОГО НАСЛІДКИ

SUMMARY. Yudina Daria. UNITED KINGDOM - EU: BREXIT AND ITS CONSEQUENCES.

According to Article 50 of the Lisbon Treaty on Accession to the European Union, any Member State may withdraw from the Union. Based on this rule, the Brexit process was launched in the United Kingdom. It was based on the results of a consultative referendum on June 23, 2016, when 51.9% of its participants voted to leave. On January 23, 2020, the House of Lords approved the Brexit agreement, which allowed the United Kingdom to leave the EU on January 31, 2020. On that day, the European Parliament ratified the Brexit agreement and the United Kingdom completed its membership in the EU. Brexit has become a very serious test for the United Kingdom and the EU. The biggest threat to the EU is that Brexit could provoke similar disintegration processes in other European countries.

The agreement on Britain's withdrawal from the EU provides for a transition period, from 31 January 2020 to 31 December 2021. During the transition period, EU law will apply, but there will be some exceptions: the UK will not participate in EU decision-making and will not be able to vote on elections to the European Parliament. During the transition period, it will remain part of the customs union and the EU single market, comply with trade policy conditions and comply with EU customs tariffs.

The draft political declaration, signed by the EU and the United Kingdom together with the Brexit agreement, provides for the preservation of the partnership of the parties on the basis of common values after the withdrawal of the United Kingdom from the EU. At the same time, British sovereignty and the protection of the United Kingdom's internal market, an independent trade policy and the cessation of free movement of people between the EU and the United Kingdom must be ensured. Their future cooperation and role in European and world international processes will depend on the establishment of cooperation between the United Kingdom and the EU during the transition period.

Key words: Great Britain, European Union, Brexit, cooperation, disintegration, integration

Вступ. 23 червня 2016 року на території Сполученого Королівства пройшов консультативний референдум щодо членства Великої Британії в Європейському Союзі. Несподівано для всіх противники перемогли – 51,9 % проти 48,1 %: Лондон, Шотландія та Північна Ірландія більшістю віддали свої голоси за те, щоб залишитися в ЄС; Англія поза межами столиці та Уельс – за те, щоб піти [1].

Згідно зі ст. 50 Лісабонського договору про входження до Європейського Союзу будь-яка держава-член може вирішити вийти з Союзу відповідно до своїх конституційних вимог. Саме на основі цієї норми, вперше застосованої (ст. 49 А) [2], і було розпочато процес, що дістав назву Brexit – один із найбільш показових проявів загострення протиріч серед прихильників і противників економічної інтеграції в різних сферах суспільства. Цей процес ґрунтувався на результатах консультативного референдуму 23 червня 2016 року, коли 51,9 % тих, хто проголосував, підтримали вихід. Референдум розколов усе суспільство, породив гострі розбіжності та внутрішньополітичну нестабільність, пов'язані з наростанням євроскептицизму ще на рубежі XX – XXI століть [3: 25], які збереглися, незважаючи на формальне завершення процесу виходу Великої Британії з ЄС (Brexit) 31 січня 2020 року.

Наукова новизна і мета дослідження. Дослідженням питання участі Великої Британії в євроінтеграційних процесах і виявлення основних розбіжностей між Британією та Європейським Союзом присвятили свої праці зарубіжні й українські науковці Р. Айзіг, І. Бонтуш, Ю. Борка, О. Бруслик, А. Грубінко, Д. Дайнен, М. Емерсон, Л. Зідентоп, М. Леонард, М. Полак, В. Крушинський, О. Олійник, Ю. Шишкова та інші. Водночас комплексне вивчення проблеми Brexit та впливу виходу Великої Британії з ЄС на перспективи як самого Сполученого Королівства, так і загальноєвропейського інтеграційного об'єднання становлять величезний науковий інтерес з погляду теоретичного узагальнення і прикладного значення.

Метою роботи є визначення теоретичних засад, практичних дій євроінтеграційного розвитку Великої Британії у контексті виявлення проблем

взаємодії з Європейським Союзом, загальний аналіз причин та можливих наслідків виходу Великої Британії з Європейського Союзу, а також окреслення перспективи майбутнього розвитку відносин між обома сторонами.

Brexit і його наслідки для Великої Британії та ЄС. Після кількох відтермінувань дати виходу Великої Британії з ЄС 23 січня 2020 року палата лордів схвалила угоду про Brexit, що дозволяло Сполученому Королівству покинути ЄС 31 січня. Документ набув чинності після підписання королевою Єлизаветою II. Також 24 січня голова Європейської ради Шарль Мішель і голова Європейської комісії Урсула фон дер Ляйен підписали у Брюсселі цю угоду. Ратифікацію документа в Європейському парламенті було заплановано на 29 січня [4]. Того дня Європейський парламент ратифікував угоду з Brexit, і Велика Британія завершила своє членство у ЄС уже 31 січня 2020 року.

Досліджуючи процес підготовки до Brexit упродовж 23.06.2016 – 31.01.2020, варто зазначити, що *Велика Британія вже зазнала негативних наслідків* від втілення в життя ідеї виходу з ЄС. Вони, зі свого боку, потягнуть за собою й інші наслідки, які вплинуть на позицію Сполученого Королівства у багатосторонніх інститутах.

1. **Фінансовий крах.** Починаючи з 2016 року, фунт стрімко опустився до свого 30-річного мінімуму. Подібні дії після Brexit можуть потягнути за собою відчутний обвал біржового індексу країни. Лондон може втратити статус головного фінансового центру Європи, а суттєва частина фінансових операцій буде перенесена до інших грошових столиць світу для більшої надійності [5: 24].

2. **Безробіття.** Виробниче майбутнє Великої Британії залежить, зокрема, від іноземних компаній: захочуть вони залишатися в неєвропейській Британії або ж згорнуть свої філії до кращих часів, а також від того, чи зможуть британці сформувати всередині країни необхідну кількість робочих місць без сторонньої підтримки.

3. **Знецінення майна.** Протягом багатьох років Лондон упевнено посідає перші позиції в рейтингах найдорожчої нерухомості в світі поряд з пентхаузами

Нью-Йорка, Монако та ОАЕ. Фінансова криза в країні після Brexit може вплинути на сферу нерухомості істотним знеціненням, від чого всі вкладення стануть не вигідними і непрестижними.

4. Відхід з системи торгівлі. Залишаючи Євросоюз, Велика Британія позбавляється найбільшого ринку міжнародної торгівлі. Це означає, що на проведення торговельних операцій з країнами ЄС Британії доведеться сплачувати мита. Все це – додаткові фінансові втрати для підприємців. Врятувати ситуацію зможе хіба що укладення нового договору про вільну торгівлю, що станеться далеко не відразу.

5. Референдум у Шотландії та Північній Ірландії. Шотландія, мешканці якої переважно виступають за ЄС, уже заявила, що у разі рішення Великої Британії таки відокремитися від Європи вона подумає про те, аби, зі свого боку, відокремитися від Великої Британії [6]. Отже, у Сполученому Королівстві в майбутньому можливий ще один референдум за незалежність Шотландії.

6. Бюрократичний хаос. Членство в ЄС дало Британії і британцям право вільного пересування, проживання та працевлаштування в сусідніх державах. Радикально налаштовані прихильники від'єднання погрожують вигнати з Туманного Альбіону численних мігрантів з інших держав.

7. Правова сфера. Хоча закон про скасування дії договору про Європейські співтовариства на всій території Великої Британії, прийнятий її парламентом 15 травня 2018 року, на перших порах передбачає повну адаптацію правових норм та існуючого на момент виходу законодавства у чинному британському законодавстві, подальша доля прямої дії, а також судової інтерпретації правових норм ЄС у різних правових сферах і юрисдикціях Сполученого Королівства залишається під питанням.

8. Статус у багатосторонніх інститутах на прикладі СОТ. Вихід Великої Британії з ЄС спричинить істотні наслідки в сфері міжнародної торгівлі. Зокрема, це торкнеться участі країни у багатосторонній торговельній системі в рамках СОТ, членство в якій обумовлено її знаходженням у складі ЄС. Велику Британію чекає тривала процедура переговорів з приводу нової

конфігурації її членства в СОТ з усіма учасниками організації. Держава втратить доступ на ринки 58-ми країн у рамках 36-ти торговельних угод, буде змушена підвищити тарифи на імпорту з цих держав – зіткнувшись, зі свого боку, з підвищенням тарифів на свої товари за кордоном [7].

9. Роль у міжнародних фінансових інститутах на прикладі Ради Безпеки ООН. Велика Британія, швидше за все, збереже своє місце в Раді Безпеки ООН, навіть якщо Шотландія і Північна Ірландія вийдуть зі складу Сполученого Королівства. Безумовно, може виникнути питання про легітимність її членства в Раді Безпеки, оскільки дане членство належить Сполученому Королівству.

Щодо наслідків для самого Європейського Союзу, то Brexit став свідченням значної економічної та соціально-політичної кризи, яка останніми роками охопила майже всі сфери життєдіяльності, що ставить під сумнів доцільність та саму цінність інтеграційних процесів у Європі. В окремих країнах ЄС останнім часом активно почали розповсюджуватися дезінтеграційні гасла, що підривають солідарність країн ЄС, їхню готовність до узгоджених політичних дій. Тобто найбільша загроза для ЄС вбачається в тому, що Brexit може спровокувати аналогічні дезінтеграційні процеси в інших європейських країнах.

Перспективи співпраці після Brexit. З погляду *перспективи напрямів подальшої співпраці* між Великою Британією та ЄС після Brexit, то угода про вихід передбачає перехідний період, що триватиме з 31 січня 2020 до 31 грудня 2020 року. Під час перехідного періоду буде, як і раніше, застосовуватися право ЄС, але й будуть певні винятки: наприклад, Велика Британія більше не братиме участі у процесі прийняття рішень ЄС, а також не зможе голосувати на виборах до Європейського парламенту. Під час перехідного періоду вона буде, як і раніше, частиною митного союзу та єдиного ринку ЄС, а також слідуватиме торговельній політиці та застосовуватиме митні тарифи ЄС.

Безумовно, проблемою основних переговорів щодо майбутньої співпраці стало обговорення фінансових зобов'язань, взятих Великою Британією в

рамках ЄС. Необхідність платити 60 млрд євро (сума компенсації, яку прагнув отримати ЄС) викликала незадоволення з боку Лондона та затягування прийняття рішення першого етапу – Велика Британія називала суму в 20 млрд євро. Наслідком стало узгодження сторонами на підсумковому раунді переговорів виплати суми від 40 до 44 млрд євро.

Сполучене Королівство та ЄС досягли угоди щодо ірландського питання. Стосовно переговорів про статус ірландського кордону після виходу Сполученого Королівства зі складу Євросоюзу прем'єр-міністр Великої Британії Б. Джонсон пішов на поступки за угодою про Brexit. Згідно з домовленостям униз Ірландським морем проходитиме митний кордон. Пропозиція передбачає, що Північна Ірландія, як і раніше, буде де-юре перебувати в митній системі Великої Британії, але фактично – в ЄС. Також, згідно з домовленостями, Ірландська Республіка відмовляється від посягань на Північну Ірландію, а Британія, зі свого боку, погоджується на вільне переміщення товарів, послуг і громадян через кордон протяжністю 360 км (тобто після Brexit кордони між двома частинами Ірландії будуть відкритими), а також відновить автономію Північної Ірландії у складі Великої Британії, фактично скасовану 1972 року.

Громадяни ЄС, які проживають на території Великої Британії, отримають дворічний пільговий період для подачі заяви з врегулювання їхнього статусу в країні після Brexit. Також були зафіксовані домовленості з додаткових питань переговорів, зокрема таких як вихід Великої Британії з Європейського агентства з атомної енергії (Євроатом), співпраця в цивільних і торговельних сферах, поліцейське співробітництво у сфері кримінальних питань.

Проект політичної декларації, який ЄС і Велика Британія підписали разом із угодою про Brexit, передбачає після виходу Сполученого Королівства з ЄС збереження партнерства сторін на основі спільних цінностей. Водночас повинні бути забезпечені британський суверенітет і захист внутрішнього ринку Сполученого Королівства відповідно до результатів референдуму 2016 року, незалежної торговельної політики і припинення вільного пересування людей

між ЄС і Великою Британією. Сторони також зобов'язуються співпрацювати одна з однією, а також із США і НАТО для зміцнення міжнародної безпеки, запобігання конфліктам і захисту своїх громадян від різних загроз. З-поміж цих загроз згадуються тероризм і нелегальна міграція. Особливої уваги сторони надали продовженню співпраці у сферах безпеки і оборони та в космічній галузі.

Перспективи відносин між Великою Британією та ЄС. *Зважаючи на перебіг подій у питанні стосовно процедури Brexit, досить актуальним є надання прогнозу щодо розвитку майбутніх відносин між Великою Британією та ЄС.*

1. Зростання економіки Великої Британії. Незважаючи на те, що вона вже зазнала спаду, зміна цієї тенденції є цілком реальною. По-перше, необхідністю є вирішення регуляторних питань для бізнесу, які виникнуть після виходу з ЄС. По-друге, розробкою нової угоди з визначальними торговельними партнерами – передусім, з Євросоюзом, адже станом на 2014 рік саме на нього припадало понад 60 % торгівлі Великої Британії. По-третє, зміною міграційної політики щодо інших країн. Насамперед, мова йде про мігрантів із країн ЄС. Врешті, ще одним аспектом є зменшення сплати до бюджету ЄС щорічних членських внесків, що нині становлять 13 млрд фунтів стерлінгів.

2. Складний перехідний період до кінця 2020 року. Зважаючи на низку наслідків, які спіткали Велику Британію протягом кількох років, країна переживає складний перехідний період економічної нестабільності та більш тривалого узгодження нових торговельних відносин з ЄС. З огляду на те, що фунт стерлінгів уже почав падати, така нестабільність відлякує інвесторів, яких Велика Британія приваблювала, зокрема, завдяки можливості вільного доступу до спільного ринку ЄС. Припиняться темпи зростання ВВП, почнеться незначне зростання безробіття, також можуть постраждати фармацевтична та автомобільна галузі, які є залежними від європейського регулювання. Крім цього, може відбутися незначне падіння цін на ринку нерухомості. У цьому разі

на час перехідного періоду Великій Британії доведеться змістити торговельні акценти з ЄС на інші регіональні світові центри.

Висновок. Загалом наукове дослідження процесу, наслідків і перспектив Brexit дозволяє констатувати, що кожен із наведених базових варіантів розвитку подій (як і певних проміжних сценаріїв розвитку, які потребували б додаткового розгляду) є цілком реальним. Залежно від того, як Велика Британія та Європейський Союз зможуть налагодити напрями співпраці під час перехідного періоду, залежатимуть майбутнє розвитку співробітництва між ними та місця обох сторін у європейських і світових міжнародних відносинах.

Список використаних джерел:

1. Referendum on membership of the European Union Assessment of the Electoral Commission on the proposed referendum question [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.electoralcommission.org.uk/__data/assets/pdf_file/0006/192075/EU-referendum-question-assessment-report.pdf (доступ – 28.04.2020).
2. Лісабонський договір (договір про реформування Європейського Союзу) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://coe.mfa.gov.ua/ua/page/open/id/773> (доступ – 28.04.2020).
3. Газін В.П. «Пан-Європа» Коуденгове – Калергі: ревізія Версаля чи інтеграція Європи / В.П. Газін // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: наук. записки Рівненського держ. гуманіт. ун-ту. – Рівне: РДГУ, 2001. – Вип. 1, ч. 2. – С. 210 – 216.
4. Джонсон зустрінеться з Юнкером, аби обговорити законодавчу частину плану [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.segodnya.ua/ua/world/europe/dzhonson-vstretitsya-s-yunkerom-chtoby-obsudit-usloviya-brexit-1330654.html> (доступ – 28.04.2020).
5. Яковюк І. В. Brexit: причини і наслідки британського референдуму // Європейська інтеграція в контексті сучасної геополітики: зб. наук. ст. за

матеріалами наук. конф., м. Харків, 24 трав. 2016 р. – Харків, 2016. – С. 25 – 29.

6. Theresa May asks EU for Brexit delay [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://edition.cnn.com/uk/live-news/brexit> (доступ – 28.04.2020).
7. Джонсон підписав угоду про Brexit [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.rbc.ua/ukr/news/dzhonson-podpisal-soglashenie-brexit-1579889734.html> (доступ – 28.04.2020).

*Дарина Юдіна, студентка V курсу
факультету міжнародних відносин,
Національний авіаційний університет, Київ*